

A SOROK ELHELYEZÉSÉRŐL.

Ez almanach tavalyi évfolyamában igyekeztem a sorok elhelyezéséről a vezérfonalat megadni ama szaktársaim részére, kik e téren kevés gyakorlattal bírnak. Hogy most ismét ezzel foglalkozom, ezt azért teszem, mert bizonyítékát akarom adni annak, hogy a sorok elhelyezése és a betűk helyes megválasztása a szedésnél mily fontos tényező.

Hogy ha valami tetszetőset akarunk alkotni, a szedőnek ez az első és legfőbb kelléke.

Fájdalom, nekünk, magyar nyomdászoknak, egyik legnagyobb hibánk az, hogy ezzel vajmi keveset törődünk. Eltekintve a valóban első helyen álló műszedéstől, alig akadunk oly munkára, mely azt mutatná, hogy szedője a helyes beosztással, a betűk megválogatásával törődött volna. És a tapasztalat bizonyítja, hogy sok esetben nem is maga a szedő a hibás. . .

Nagy a konkurrenzia. A munkát a lehető legolcsóbb árban vállalják el s mert ma már minden

megrendelő tisztában van a papir minőségével és árával, a munka elkészítésénél úgy akarják az egyrészről megvont hasznot behozni, hogy hivatkoznak a munka sürgős voltára s annak a lehető leggyorsabb elkészítését követelik meg a szedőktől. Természetes, a szedő, kinek kisebb gondja is nagyobb annál, hogysesem ilyenkor a szépérzékre is adjon valamit, összecsapja a munkát akárhogy, mert hiszen az sürgős. . .

Ez pedig helytelen logika. Helytelen azért, mert elsősorban az üzlet s másodsorban szakmánk rovására megy.

Elengedhetetlen kelléke a betűszedőnek a műszedésnél a higgadt megfontolás? Éppen ez áll a sorok és betűk megválogatásánál is, mert csak így alkothat tetsetőset és csak így találja el az összhangot. A megrendelő ma már jobban ismeri szakmánkat, mint azelőtt és megköveteli a helyes, tiszta munkát, a mit csak úgy nyerhet, ha a szedő munkája értelmét felfogja és tisztában van annak miként való kivitelével.

Tagadhatatlan, az utolsó évtizedben a magyar nyomdászat szépen haladt és hogy előbbre nem jutottunk s nem jutunk, a bibi abban leledzik, hogy éppen azok, kiknek a magyar nyomdászat fejlesztőinek és védőinek kellene lenniök, azok a munka kivitelével, illetve a magyar nyomdászat előrehaladásával éppen semmit se törődnek. . .

Hiszszük azonban, hogy ez is jóra fordul és az idő meg a körülmények ezen is változtatnak.

De most már áttérek tulajdonképeni tárgyamra, a sorok miként való elhelyezésére.

A sorok elhelyezéséről már javarészből tavalyi cikkemben elmondtam véleményemet. Ezek az egy-

szerű, szabályos sorokról szólottak, persze akkor is — épp úgy, mint most — csak egyes példákat hoztam elő. De van a sorok elhelyezésének számtalan rendkívüli módja is.

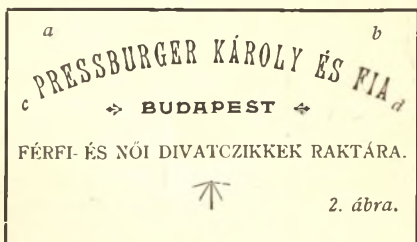
Ezek közé tartoznak az *ívek* (bolthajtások). Mióta a szabad irányt követjük, teljesen elhanyagoljuk ezeket, pedig azok nem egyszer mentenének ki minket a zavarból, a mennyiben ez adná meg a testnek a lelket.*

Az ívek alkalmazásánál óvatosnak kell lennünk. Ügyeljünk, hogy az ív ne legyen túlságosan domború, hogy az ív fölött képződött derékszög (l. 1. ábra *a*, *b*) a csúcsívvel, alig legyen észrevehető; ennek csak úgy van értelme, ha az ürességet alapul szolgáló körzettel töltjük ki, a mely az *ívléniához* szorosan hozzátapad.

* Mindig szebb az *egyenes* lelkű test! Bizony inkább csak végső injekciónak jó az az ósdi hajlítás. Szerk.

Az ívek alkalmazását, ha a szöveget léniák közé nem vonjuk, így találom legjobbnak:

Az *a*, *b* üresség alig tűnik szemünkbe s így nem sérti a szemet.

Azonban ez is csak úgy nyújt megnyerő képet, ha az utána következő rendes sor nagyobb és nincs nagyon távol a kiinduló és végponttól (*c*, *d*).

Gyakran látjuk az íveket, kivált oldal-levélfejeknél, úgy alkalmazva, hogy alul is, felül is hajlított sorok vannak, például ilyen idétlen formában:

3. ábra.

vagy megfordítva, a felső ívet nagyobbra, az alsót kisebbre szedve. Ez helytelen így is, úgy is.

Az ilyen kettős ívet csak akkor alkalmazzuk, ha van hozzá alkalmas szövegünk, pl. így;

Első Magyar Jelzálog-Hitelbank

Erste Ungarische Hypotheken-Bank

4. ábra.

A két egymással ellenkező ívnek mindig egyforma nagynak kell lenni (l. 4. ábra), így helyes és természetes alakot ábrázol.

A körnegyed-sorok alkalmazása is gyakran célszerűnek bizonyul, különösen pedig akkor, ha a szöveg fogalmazása olyan, hogy a helyes beosztást nem követhetjük. Ilyenkor vegyük a körnegyed, vagy ferde — balról jobbra, vagy megfordítva: jobbról balra dülő — sorokat és használjuk úgy, a hogy a körülmények megkívánják.

Tégelyacszélgár

Tégelyacszélgár

Borkereskedés

Borkereskedés

5. ábra.

Elhibázottnak tartom a körnegyed-soroknál a dűlt betűk használatát. Sokkal jobban veszi ki magát itt az álló betű, melyet a szabályos körnegyedhez hajszállzárkák beosztása által könnyen alkalmazhatunk. Épp úgy helytelen a ferde, illetve balról jobbra dűlő soroknál az álló betű használata, itt sokkal inkább elérjük célunkat, ha már a magában véve *dűlő* betűket használjuk.

Van még a sorok alkalmazásának sokféle módja, csak a helyes irányt találjuk meg, hogy az a természetesség jellegét öltse magára. És ha e természetességet megtaláltuk, egy rendkívüli sor alkalmazása bármely szedésnek mindig csak előnyére válhat.

A sorok, legyenek szabályosak, vagy rendkívüliek és jól elhelyezettek, elvesztik értéküket, ha a betűket nem válogatjuk jól meg. A betűk megválogatása tehát nagy szerepet játszik a soroknál és mindig a szedő szépérzékére van utalva.

Jól tudjuk, hogy ha valamely képet szemlélünk, rendszerint a színek harmoniája adja meg a hatást. Így vagyunk a szedésnél, hol a betűk harmoniája az első föltétel.

Mert ha pl. egy címlapot mediavel betűkkel kezdünk szedni, azután egy groteszk vagy félkövér sorral folytatjuk és ismét mediavelt használunk: bizony ez siralmas képet nyújt.

Mellőzzük továbbá a »túlkiemelést«. Mert hiba az, hogy mindent nagy betűkből akarunk szedni, így akkor a valóban kiemelendő rész elenyészik, mert minden sor *fősor*. A fokozatok arányosak legyenek egymáshoz, inkább kisebbek, mint nagyobbak, úgy, hogy a fősor, a kiemelendő rész tűnjék ki a mellék-sorok közül.

A betűket oszszuk csoportokba. Mediavel-betűk közé ne vegyítsünk antiquát. Vagy tartsuk — ha lehet — az egész szöveget egyfajta mediavelből, vagy pedig egyfajta antiquából.

A szükség gyakran megkívánja a keskenyebb vagy szélesebb sort; ekkor előbbi esetben bátran vehetjük a karcsúbb renaissance-betűket, melyek vágásuknál fogva inkább ebbe a kategóriába oszthatók; másodszorban az összes címbetűk, melyek a határozott antiqua vágást nem árulják el, rendelkezésünkre állanak.

Ha pedig valamely munkát különböző címbetűkből szedünk, különösen vigyázzunk az összhangra, mert éppen a rendelkezésünkre álló nagy választék teszi ezt komplikálttá.

Az antiqua-betűk közé ne vegyítsünk mediavelt. Ha keskeny sorra van szükségünk, ott van a keskeny egyptien, továbbá a renaissance-betűk, melyek nem határozottan mediavel-jellegűek; ha pedig szélesebbre szorulunk, úgy ott van a félkövér antiqua, a groteszk, itt-ott még egy kurziv sor is jól veszi ki magát.

Jó beosztással, szépérzéssel, tiszta antiqua-betűkkel is csinos munkát állíthatunk elő.

A cifra betűkkel csinján bánjunk, egy sornál sohse legyen több valamely munkán.

Hátra vannak még a kurziv, az irott és a rondvágású betűk.

A kurziv mérsékelten használva az álló antiqua sorok között is helyet foglalhat; de az irott vagy rond-betűket másfajtajúakkal nem keverhetjük össze, már azért sem, mert ezek a kézíráshoz hasonlóak, a mi éppen ellentéte a nyomtatott betűnek.

Egyet-mást olyat is írtam, a miket már mások is tárgyaltak ez Evkönyben; de a megérthetőség és folytonosság miatt kénytelen voltam vele.

Különben úgy veszem észre, hogy sokan még ezeket is ujdonságul veszik.

Vegyük csak kezünkbe a naponként elénkbe kerülő nyomtatványokat, nézzük azokat át figyelmesen, hát arra a meggyőződésre jutunk, hogy tíz közül legalább is hét olyan hibában leledzik, a miket e cikkemben felsoroltam.

Káhn Sándor.